

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ „ISIDOR TODORAN”**

**VIZIUNEA INAUGURALĂ A LUI IEZECHIEL ÎN
LECTURĂ CREȘTINĂ**

– REZUMAT –

**COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:
Pr. Prof. Univ. Dr. IOAN CHIRILĂ**

**DOCTORAND:
BIBART ADRIAN-VASILE**

**CLUJ-NAPOCA
2018**

CUPRINS

Listă de abrevieri	Error! Bookmark not defined.
Introducere	Error! Bookmark not defined.
1. Repere isagogice privitoare la cartea profetului Iezechiel	Error! Bookmark not defined.
1.1. Contextul istoric al scrierii	Error! Bookmark not defined.
1.2. Autorul.....	Error ! Bookmark not defined.
1.3. Structura cărții	Error! Bookmark not defined.
1.4. Textul și versiunile scrierii lui Iezechiel	Error! Bookmark not defined.
1.5. Stilul și mesajul cărții	Error! Bookmark not defined.
2. Analiza textuală a viziunii lui Iezechiel (Iez 1)	Error! Bookmark not defined.
2.1. Introducerea (Iez 1,1-3).....	Error! Bookmark not defined.
2.2. Teofania furtunii (Iez 1, 4)	Error! Bookmark not defined.
2.3. Cele patru fapte (Iez 1, 5-14).....	Error! Bookmark not defined.
2.4. Asocierea dintre cele patru fapte și mișcarea roților (Iez 1, 15-21).....	Error! Bookmark not defined.
2.5. Tăria cerului și aripile fapturilor vii (Iez 1, 22-25) ...	Error! Bookmark not defined.
2.6. Tronul și Cel cu chipul de om (Iez 1, 26-28)	Error! Bookmark not defined.
3. Viziunea lui Iezechiel și lectura creștină a Vechiului și a Noului Testament	Error! Bookmark not defined.
3.1. Cele patru fapte din Iezechiel 1 și cele patru Evanghelii	Error! Bookmark not defined.
3.2. Tipologia Iezechiel – Hristos	Error! Bookmark not defined.
3.2.1. Profetul și Hristos	Error! Bookmark not defined.
3.2.2. Cel așezat pe tron și Întruparea	Error! Bookmark not defined.
3.3. Expresia „roată-n roată” – răspândirea Evangheliei și unitatea celor două Testamente.....	Error! Bookmark not defined.
3.3.1. Răspândirea Evangheliei în toată lumea, în Iezechiel 1 și Psalmul 76.....	Error! Bookmark not defined.
3.3.2. Propovăduirea evangheliei în inimile credincioșilor și unitatea celor două testamente	Error! Bookmark not defined.
3.4. Viziunea lui Iezechiel și necunoașterea lui Dumnezeu	Error! Bookmark not defined.
3.4.1. Irineu de Lyon.....	Error! Bookmark not defined.

3.4.2. Interpretări de la începutul secolului al IV-lea: Eusebiu de Cezareea și Chiril al Ierusalimului	Error! Bookmark not defined.
3.4.3. Interpretarea textului din Iezechiel 1 în contextul controversii neoariene	Error! Bookmark not defined.
3.5. Heruvimii cei cu „mulțimi de ochi”	Error! Bookmark not defined.
3.5.1. Interpretarea lui Avva Visarion, Avva Varsanufie și a Sfântului Grigorie cel Mare	Error! Bookmark not defined.
3.5.2. Interpretarea lui Plotin, Pseudo-Dionisie, și a Sfântului Grigore Palama..	Error! Bookmark not defined.
3.6. Asemănarea dintre Viziune (Iez 1-3) și Prolog (In 1)	Error! Bookmark not defined.
3.6.1. Dumnezeirea lui Iisus și Dumnezeirea lui Iahve – comparație	Error! Bookmark not defined.
3.6.2. Lumina iohaneică și strălucirea slavei din Iezechiel	Error! Bookmark not defined.
3.6.3. Introduceri la Iezechiel și Ioan Botezătorul	Error! Bookmark not defined.
3.6.4. Prezența motivului recurent al respingerii/refuzului	Error! Bookmark not defined.
3.6.5. Sălășluirea slavei dumnezeiești între oameni	Error! Bookmark not defined.
3.6.6. Slava lui Iahve și a lui Iisus	Error! Bookmark not defined.
3.6.7. Poziția centrală a Ierusalimul	Error! Bookmark not defined.
3.6.8. Referirile la preoți	Error! Bookmark not defined.
3.6.9. Activitatea în afara Iudeii	Error! Bookmark not defined.
3.6.10. Ștergerea păcatelor de către Dumnezeu	Error! Bookmark not defined.
3.6.11. Funcția îndeplinită de Duhul	Error! Bookmark not defined.
3.6.12. Asemănarea Duhului cu o pasăre	Error! Bookmark not defined.
3.6.13. Judecata din Nord	Error! Bookmark not defined.
3.6.14. Tema regalității dumnezeiești	Error! Bookmark not defined.
3.6.15. Titulatura de: „Fiul Omului”	Error! Bookmark not defined.
Concluzii	Error! Bookmark not defined.
Bibliografie	Error! Bookmark not defined.

Cuvinte cheie: viziune, teofanie, metaforă, merkavah, heruvimi, mulțimi de ochi, cele patru făpturi vii

Fenomene atribuite unei inspirații divine, se manifestă în mai multe religii ale Antichității, dar profeția biblică veterotestamentară își are trăsăturile sale specifice. Inspirația poate fi legată de anumite rituri de inițiere sau de experiențe onirice, de participarea la anumite sărbători religioase ori de anumite practici divinatorii. Cazuri de indivizi inspirați sunt atestate încă din secolul al XVIII-lea î. Hr., la Mari, pe Eufrat, sau, în secolul al VIII-lea î. Hr., la Hama pe Oronte. Cert e că așa-zisul profetismul exista în vechea Mesopotamie și în Canaan. În Israel este menționat încă din timpul lui Moise (Num 11,26-29; Deut 18,15-22; 34,19; dar și Avraam însuși este numit profet! – cf. Fac 20,7), iar în secolul al XI-lea î. Hr., o dată cu Samuel, profetismul apare și în formă „instituționalizată” (1Rg 10,5-6; 2Par 29,25).

Profeții sunt, în primul rând, mediatori între Dumnezeu și poporul Său. Profetul nu este o simplă conductă prin care se scurge cuvântul lui Dumnezeu. Cuvântul respectiv, deși inspirat în privința conținutului, se transmite, în ceea ce privește „ambalajul retoric”, conform personalității transmițătorului. Nu trebuie pierduți din vedere nici publicul, nici contextul istoric, dat fiind că mesajul profetic, în Biblie, nu se adresează decât foarte rar unui singur individ, el vizând, aproape întotdeauna, un întreg popor (alteori chiar mai multe).

Unul dintre cei mai obscuri profeți ai Vechiului Testament, prin caracterul ermetic, marcat de pasaje obscure și prin viziunile și actele sale profetice greu de tâlcuit este Iezechiel. Din antichitate și până în prezent, cartea profetului Iezechiel a suscitât atenția cercetătorilor care au scos la iveală multiplele dificultăți pe care textul și conținutul acesteia le ridică. Astfel, astăzi este unanim recunoscut faptul că textul cărții lui Iezechiel abundă în probleme, acestea fiind cauzate, în parte, și de conținutul ei cu totul deosebit.

Primul capitol din Iezechiel – care nu prezintă altceva decât o viziune a divinității însăși – constituie o deschidere pentru întreaga carte. Una dintre temele centrale ale cărții este retragerea slavei lui YHWH din Ierusalim, în capitolele 8-11. Și întoarcerea acesteia în cap. 43. Dar aici, în viziunea inaugurală, divinitatea este deja văzută în Babilon, capitolul aducând în prim plan prezența sa în exil, chiar înainte (în termeni narativi) de a părăsi Ierusalimul. Aceasta este o anticipare a temei centrale a cărții, așa cum este confirmat când în 43,3 o precizare retrospectivă menționează aceste pasaje nu în ordinea lor biblică, ci în ordinea lor logică sau temporală, și anume cap. 8-11 înaintea capitolului 1: „Vedenia aceasta era ca aceea pe care o văzusem mai înainte, tocmai ca aceea pe care o văzusem când am venit să vestesc pieirea cetății; vedenia aceasta era asemenea vedeniei pe care o văzusem la râul Chebar”. Ca deschidere pentru întreaga carte, cap 1 din Iezechiel poate fi comparat cu cap 1 din Isaia: temele cărții ca întreg sunt aici menționate, anticipate și li se conferă prioritate. Întâietatea capitolului în cadrul cărții și-a găsit ecoul de-a lungul secolelor prin importanța sa covârșitoare în interpretare, în cadrul creștinătății și cu atât mai mult în iudaism, unde este rădăcina pivotantă a tradiției mistice merkaba și de asemenea, discutabil – a tradiției apocaliptice.

În lucrarea de față intitulată „Viziunea inaugurală a lui Iezechiel în lectură creștină” propun analizarea unui capitol biblic destul de controversat și prea puțin comentat în literatura de specialitate românească, și anume capitolul 1 din cartea profetului Iezechiel.

Proiectul de cercetare cuprinde două direcții majore: prima este analiza textuală iar cea de-a doua este recepțarea textului de către autorii patristici.

Lucrarea este împărțită în 3 capitole, precedate de o introducere în care se prezintă etapele constituirii proiectului de cercetare, motivul alegerii *Viziunii inaugurale a profetului Iezechiel* ca obiect al analizei, piste de cercetare și diferența lor față de cele parcurse deja de cercetătorii biblici care s-au ocupat de acest capitol biblic, precum și indicarea stadiului actual al cercetării (status questionis).

În capitolul întâi, am dezvoltat anumite repere isagogice legate de cartea profetului Iezechiel, pentru a avea o perspectivă asupra întregii cărți, insistând mai mult pe istoria textului. Această cronologie privește călătoria (transmiterea) textului biblic al profetului Iezechiel, de la cele mai vechi manuscrise, până la edițiile critice, din zilele noastre.

Capitolul al doilea indică bazele metodologice ale analizei întreprinse: este folosită analiza comparativă a textelor capitolului întâi al cărții profetului Iezechiel în variantele ebraică și greacă pentru a scoate în evidență, după putință, deosebirile notabile dintre ele și consecințele de ordin filologic și exegetic pe care acestea le antrenează. De asemenea, comparația scoate în evidență și existența unor anomalii cronologice (temporale) și gramaticale sesizate fie în textul

ebraic, fie în ambele variante supuse comparației, acestea fiind evaluate istoric, filologic și exegetic. Nu în ultimul rând, în această capitol, lucrarea vizează identificarea și expunerea structurii literare a textului analizat, motiv pentru care prezentarea sa este împărțită în secțiuni, potrivit conținutului, în vederea scoaterii în evidență a eventualelor figuri stilistice și/sau retorice întâlnite.

Capitolul al treilea este cel mai extins și cuprinde cinci subcapitole. Primele trei subcapitole indică modul în care, creștinii primelor secole, începând de la Irineu de Lyon la Grigorie cel Mare, au interpretat capitolul 1 al cărții profetului Iezechiel și măsura în care au căutat să-i deslușească mesajul teologic. În această perioadă, s-au conturat trei teme exegetice dominante. O „temă dominantă” este una care se regăsește și în tradiție; odată ce este expusă, este adesea preluată și prelucrată, modificată, ba chiar dezvoltată de către comentarii ulterioari, în măsura în care aceștia încearcă să înțeleagă și să trăiască după Scriptură. Dar o astfel de interpretare nu este una simplă, repetitivă, ci este și substanțială din punct de vedere teologic. Mereu apar câteva explicații, ale unor detalii specifice din vedenia profetului, însă nu pun probleme majore, așadar nu se califică drept „dominante”. Spre exemplu, numeroși autori au observat că termenul „heruvim”, folosit pentru a descrie fapăturile vii, înseamnă „deplinătatea cunoașterii”¹. Însă, acest lucru este aproape întotdeauna doar o observație, o paranteză, nu ocupă un loc central într-o explicație teologică a textului studiat, motiv pentru care nu i s-a acordat aproape nicio atenție. Deoarece mă axez pe comentarii (studiez cu predilecție comentariile) care abordează probleme semnificative, lucrarea de față nu reprezintă o cercetare exhaustivă a tratatelor patristice despre Iezechiel 1. Mai degrabă este un studiu al modului în care a evoluat interpretarea acestui text - *Wirkungsgeschichte*, și ce ne spune aceasta despre deprinderile exegetice ale creștinilor primelor secole.

Deși temele exegetice menționate anterior se întrepătrund frecvent și se dezvoltă împreună, din rațiuni de claritate și coerență, mă voi ocupa de fiecare separat, tratându-le în subcapitole diferite. Prima temă exegetică reprezintă privește natura exegezei creștine. Deoarece autorii patristici consideră că anumite aspecte ale vedeniei demonstrează caracterul hristocentric inerent al acesteia, arată astfel că, Vechiul Testament și Noul Testament formează o carte unitară, iar textele preluate din Vechiul Testament pot fi deslușite doar dacă sunt înțelese în lumina lui Hristos. A doua temă exegetică, își are originile în dezbaterile lui Irineu cu

¹ Legătura dintre heruvim și fapăturile vii este făcută pentru prima dată în Iezechiel 9, 3. Cu toate acestea, când autorii patristici vorbesc despre Iezechiel 1, ei le numesc adesea „heruvim”.

gnosticii și culminează cu literatura creștină a secolelor IV-V. ilustrând ceea ce ne prezintă Iezechiel 1 despre cunoașterea omenească a lui Dumnezeu.

Pe măsură ce aceste teme se dezvoltă, autorii patristici manifestă o atenție deosebită, față de structura literară și de vocabularul textului din Iezechiel 1. Mai mult, cu câteva excepții, autorii patristici nu sunt atenți doar la detaliile lexicale, ci sunt preocupați și de exegeza predecesorilor lor la acest text.

Întrucât, aceste teme apar alăturate la același autor, și prin urmare se dezvoltă împreună, faptul că le tratez separat ar putea părea artificial. Totuși, am ales această metodă pentru că separându-le, putem vedea mai limpede legăturile dintre diferiți exegeți și putem observa, cu o mai mare claritate, cum evoluează în timp un motiv anume. În acest sens, Grigorie cel Mare, ne oferă un exemplu instructiv. În opera sa, *Omilii la Iezechiel*, Grigorie cel Mare ia ca punct de plecare, o interpretare deja existentă și apoi o dezvoltă într-un mod creativ. Dacă nu avem în vedere acest lucru, interpretarea sa poate părea arbitrară și forțată.

Este demn de reținut faptul că, atunci când comentează textul din Iezechiel 1, autorii patristici admit că profetul a experiat într-adevăr ceea ce descrie textul: vedenia este un eveniment istoric, real, care transmite revelația lui Dumnezeu. Astfel, în contextul dezbaterilor cu neoarieni, Ioan Hrisostom se întreabă „Ce a văzut Iezechiel?” și ce anume pot cunoaște oamenii despre Dumnezeu. Întrebarea sa este catalizatorul tuturor interpretărilor date de creștinii primelor secole acestui text. Fiecare dintre cele două teme este o încercare de a răspunde acestei întrebări a lui Ioan Hrisostom și de a elucidă ce înseamnă pentru Biserică răspunsurile oferite.

În urma cercetării pe această temă am constatat că imaginea lui Iezechiel cu cele patru creaturi care erau pline de ochi s-a dovedit a fi o metaforă utilizată des de personaje diverse precum părinții deșertului, asceții din Gaza, Pseudo-Dionisie și Grigorie Palama. Subcapitolul care se ocupă de imaginea lui Iezechiel cu cele patru creaturi interpune între acești gânditori pe filosoful neoplatonist Plotin care a folosit o metaforă similară în *Enneada* a VI-a. În cazul autorilor care nu au fost influențați foarte mult de către Plotin, metafora primea adesea conotații de slavă supra-spirituală, lipsă de pătimire și trezvie, dar pentru figurile influențate mai mult de el, metafora se referea în exclusivitate la primele două concepte. Această reducere a bogăției interpretative pentru viziunea lui Iezechiel s-a datorat cel mai probabil lipsei totale de interes de care Plotin a dat dovadă în întrebările etice.

În încheierea acestui capitol, am efectuat o analiză cu privire la paralelele dintre prologul ioaneic și capitolul 1 al cărții profetului Iezechiel. Am încercat astfel să scot în

evidență unicitatea prologului ioaneic, prin faptul că, acesta oglindește motivele identificate în viziunea inaugurală a lui Iezechiel.

De asemenea, este bine cunoscut faptul că această carte a lui Iezechiel a fost o sursă de controverse în rândul rabinilor. O mare parte a acestei dispute s-a centrat pe enigmatică vedenie a carului lui Dumnezeu, *merkavah*, iar în ultimele decenii un număr considerabil de cercetări s-au axat pe tradițiile iudaice *merkavah*.

Vedenia lui Iezechiel este asemănătoare cu cel puțin alte două experiențe descrise în Noul Testament, anume: hristofania din Apocalipsa 1,12-20 și experiența liturghiei cerești a Apostolului Ioan din Apocalipsa 4. Legătura dintre Iezechiel 1, Apocalipsa și alte epifanii atât canonice cât și necanonice, a fost cercetată destul de mult, iar prezentarea acestor conexiuni complexe excede scopul prezentei lucrări.

Între secolele II-VI, au fost elaborate patru lucrări exegetice la Iezechiel 1 care s-au păstrat până în zilele noastre. Între acestea se numără *Omiliile la Iezechiel* ale lui Origen (prima omilie se ocupă cu viziunea inaugurală), două comentarii care tratează întreaga carte a profetului, unul în latină, a lui Ieronim și unul în greacă, a lui Teodoret, și opera lui Grigorie, *Omiliile la Iezechiel*, în care el predică la capitolele 1-4,3 și 40. În timp ce, aceste texte pot fi considerate, coloana vertebrală a tradiției exegetice, o mare parte dintre interpretările teologice semnificative sunt încorporate în comentariile sau predicile la alte cărți biblice, sau tratatele pe alte teme specifice, ale unor diferiți autori (Irineu de Lyon, Eusebiu de Cezareea și Ambrozie al Milanului, Macarie Egipteanul, Pseudo-Dionisie și Nicolae Cabasila).

Exegeza modernă a cărții lui Iezechiel este dominată de două nume: Walther Zimmerli și Johan Lust, personalități care au lăsat mediului de specialitate volume masive de comentarii de înalt calibru științific.

Ținând cont de existența acestor contribuții, prezenta lucrare nu este o analiză a teoriei hermeneutice, ci mai degrabă a practicii exegetice. Aceasta este de fapt și noutatea pe care o aduce teza pe tărâmul cercetării biblice românești. Deoarece teologia și interpretarea Scripturii sunt esențiale în epoca patristică, pe măsură ce urmărim evoluția tradiției interpretative la Iezechiel 1, vor apărea inevitabil probleme majore și controverse,. Cu toate acestea, am limitat aceste cercetări la ceea ce este necesar pentru a înțelege rolul pe care textul din Iezechiel 1 îl joacă în cadrul acestor controverse.

În fine, iată și câteva mențiuni cu privire la natura acestui demers exegetic și relația sa cu altele asemănătoare. Nu există nicio intenție în această lucrare de a mă ocupa de fiecare problemă a cărții lui Iezechiel, cu atât mai puțin să repet toate ideile semnificative care s-au scris pentru fiecare dintre ele. Aceste sarcini sunt soluționate admirabil, în forme diverse, de

către Zimmerli și Block. Scopul meu este acela de a aduce o contribuție la interpretarea și înțelegerea capitolului 1 al cărții profetului Iezechiel, în special în ceea ce privește teologia lui, ținând cont și de cercetarea istorică, de sensibilitatea literară, și de practica exegetică. Intenția mea este de a extrage ideile teologice din Iezechiel 1 (atât cât este posibil) potrivit propriilor condiții, folosind instrumentele criticii textuale, istorice și literare. Aceasta lasă munca de însușire constructivă a textului altora, fie ei evrei, creștini sau de altă religie. Îmi exprim speranța că prezenta lucrare poate aduce o contribuție la acea sarcină importantă ca un fel de fundament. Deși se bazează pe textul ebraic (MT) și pe cel grecesc (LXX), exegeza mea face referire referire și la Biblia Sinodală, Biblia BBVA și varianta englezească NSRV.

Rezumând contribuția personală la exegeza capitolului 1 al cărții profetului Iezechiel, pot afirma că, din perspectiva arhitecturii literare capitolul 1 debutează cu o dublă introducere (vv.1 și 2-3), urmată de descrierea vedeniilor dumnezeiești în cinci paragrafe (vv. 4, 5-14, 15-21, 22-25 și 26-28) atestate (și legate unele de alte) prin intermediul expresiei cheie *k'ên* („ca sclipirea de”) în vv.4, 7, 16, 22, 27. Primul (v.4) și ultimul paragraf (v.26-28), Îl prezintă pe Cel care stă deasupra carului și formează un *inclusio chiastic* pentru cele trei paragrafe din mijloc care descriu fiarele (vv.5-14), relația lor cu roțile de sub ele (vv.15-21) și cu tăria de deasupra lor (vv.22-25).

În urma analizei textuale, am identificat principalele dificultăți pe care le ridică textul capitolului 1 al cărții profetului Iezechiel. Astfel, textul ebraic (TM) al acestui capitol este adesea problematic, LXX părănd să traducă un text ebraic care se deosebește întrucâtva de TM, deoarece diferențele observate nu par să faciliteze o înțelegere potrivit căreia ele ar proveni, pur și simplu, din greșelile scribilor (atât în LXX cât și în TM).

De asemenea, pot afirma că textul capitolului 1 constituie unul dintre cele mai dificile pasaje din Vechiul Testament și din pricina conținutului lui simbolic, încărcat, precum rezultă din analiza exegetică, de concepte teologice complexe, care descoperă virtuțile de chip dumnezeiesc ale preotului profet Iezechiel. Vedeniile dumnezeiești din capitolul 1, făcând parte din (sau inaugurând) episodul chemării profetului la rostirea judecăților dumnezeiești asupra casei lui Israel, au un caracter dramatic asemenea celei din 3Rg 22 (sau din Is 6). Dat fiind rolul pregătitor al acestora spre o asemenea profeție, se poate afirma că scopul vedeniei inaugurale este acela de a-L descoperi pe Dumnezeu ca Judecător (pe care Iezechiel Îl va reprezenta, în calitate de profet al Său, înaintea conașionalilor săi duși în exil).

În continuare, cercetarea despre interpretarea pe care autorii patristici au dat-o textului din Iezechiel 1, a demonstrat că ei au utilizat acest text pentru a explica câteva probleme semnificative: 1) diferita interpretare creștină a Scripturii (inclusiv relația dintre Vechiul și

Noul Testament); 2) natura și gradul de cunoaștere omenească al lui Dumnezeu. Când au interpretat acest text complex, autorii patristici nu au impus un înțeles preconcept, ci au examinat meticolos atât structura și contextul literar, cât și detaliile lexicale ale textului, și l-au așezat în contextul larg al întregii Scripturi. Abordarea acestor autori este ghidată de convingerea că vedenia lui Iezechiel, ca și întreaga Sfântă Scriptură, transmit un mesaj care nu este limitat de coordonatele spațio-temporale ale lui Iezechiel. Totodată, convingerea că mesajul textului Sfintei Scripturi trebuie să devină roditor în viețile celor care îl ascultă sau îl citesc este esențială în exegeza patristică, după cum recunoaște și Lubac, atunci când descrie una dintre ipotezele centrale ale autorilor patristici. Acești autori au studiat și au comentat cărțile biblice ca pe unele în care este prezent Cuvântul Cel Viu, care călăuzește Biserica și pe fiecare creștin în parte, nu ca pe niște cărți istorice. Interpretând textul din Iezechiel 1 în lumina întregii Sfinte Scripturi și prin prisma Întrupării Fiului lui Dumnezeu, ei au găsit confirmarea unității scrierilor sacre în roata-n roată a carului lui Dumnezeu și au deslușit că Acela care Se descoperă pe Sine în această vedenie este mai presus de puterea de înțelegere a omului.

Distingând apoi ideile influențate de Plotin de cele ale autorilor patristici analizați, am observat că metafora heruvimilor „plini de ochi” face referire la slava suprasensibilă, la trezvie și la despățimire (cu excepția lui Grigorie cel Mare). Avva Visarion a încercat să reproducă/să prezinte aceste simboluri, deși într-o manieră incoerentă, în viziunea sa asupra anghelologiei, redată în lucrarea *Apoftegmele Părinților*². Avva Varsanufie este și el influențat de *Scrisoarea* 207 a avvei Visarion și de folosirea termenilor de slavă, de muncă, de ἡσυχία. Viziunea lui Grigorie cel Mare asupra metaforei heruvimilor „plini de ochi” a fost aplicată de acesta parțial, după cum au înțeles-o și cei doi monahi, însă a adăugat ideea trezviei exterioare.

La Plotin am identificat o altă asemănare între metafora heruvimilor „plini de ochi” și ideea slavei suprasensibile. Însă, trebuie avut în vedere faptul că Plotin a fost un filosof nereligios, care nu era preocupat exclusiv de chestiuni etice. Viziunea lui Iezechiel despre heruvimi și ideea lui Plotin din *Enneade* (VI) despre Creatura care are în esența sa viața în sine comportă similitudini importante. Pseudo-Dionisie și Grigorie Palama, moștenitorii creștini ai filosofiei lui Plotin, au preluat ideea slavei suprasensibile din lumea îngerilor și au legat-o pe aceasta de starea de despățimire, iar nu de trezvie. Pseudo-Dionisie a făcut acest lucru spunând că heruvimii primesc lumina divină în lipsa unor emoții, iar Grigorie Palama a făcut primul pas pe drumul spre viziunea mistică. Decoperim așadar, o diminuare a multitudinii de interpretări asupra viziunii lui Iezechiel, odată cu interacțiunea ideilor creștine cu cele neoplatonice.

² AVVA VISARION 11, *Patericul Egiptean* (Alba-Iulia: Ed. Episcopia Ortodoxă a Alba-Iuliei, 1990), 34.

Nu în cele din urmă, ca urmare a investigației paralelelor dintre prologul ioaneic și capitolul 1 al cărții profetului Iezechiel, am observat că unicitatea prologului Evanghelistului Ioan poate fi explicată, în mare, prin dorința sa de a oglindi motivele identificate în viziunea inaugurală a lui Iezechiel. Am descoperit că aglomerarea de motive din aceste 51 de versete prezintă numeroase paralele tematice și lingvistice cu primele trei capitole din cartea profetului Iezechiel. Deși unele par mai evidente decât altele (i.e., paralelele $\lambda\acute{o}\gamma\omicron\varsigma/\kappa\epsilon\lambda\epsilon\upsilon\varsigma$; slava lui Yahweh//Iisus; introducerea unui profet; cerurile care se deschid; folosirea expresiei „Fiul Omului”), legăturile ce se formează încep să capete tot mai mult sens în lumina acestor paralele. Însă, dacă ipoteza formulată mai sus trebuie demonstrată, atunci alte indicii structurale și tematice ale paralelismului dintre Ioan și Iezechiel ar trebui să iasă în evidență pe măsură ce se desfășoară textul celei de-a patra evanghelii.

În concluzie, unul dintre elementele de noutate ale acestei teze de doctorat îl reprezintă armonioasa îmbinare între abordarea istorico-critică, analiza filologică și exegeza patristică a textului din capitolul 1 al cărții profetului Iezechiel. Un alt element de noutate îl reprezintă interpretarea textului din Iezechiel 1 într-o cheie hristologică. Mesajul profetic al lui Iezechiel înglobează istoria „universală”. Prin intermediul textului, Dumnezeu le vorbește oamenilor Săi de-a lungul istoriei, și, în măsura în care textul este citit și aplicat, acesta ajunge să se împlinească. Observând varietatea abordărilor legate de viziunea inaugurală a profetului Iezechiel, am încercat, prin prezenta lucrare, să ofer literaturii românești de specialitate, dar și celei internaționale, o imagine clară asupra importanței vedeniei profetului, care transmite un mesaj nelimitat la coordonatele sale spațio-temporale, dar și să aduc o contribuție la interpretarea și înțelegerea capitolului 1 al cărții profetului Iezechiel, în special în ceea ce privește teologia lui, legată atât de cercetarea istorică cât și de sensibilitatea literară și de practica exegetică. Consider că această lucrare nu a epuizat subiectele ce fac referire la textul capitolului 1 al cărții profetului Iezechiel ci, dimpotrivă, a deschis noi orizonturi de cercetare.

Bibliografie selectivă:

I. Ediții ale Sfintei Scripturi

- Biblia Hebraica Stuttgartensia, ed. Karl Elliger și Wilhelm Rudolph (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1987).
- Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX, ed Alfred Rahlfs (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1935).
- Biblia Sacra, Iuxta Vulgatam Versionem (Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1975).

- Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament – 1688, ediția Sfântului Sinod (București: EIBMO, 1997).
- Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament (București, Fundația pentru literatură și artă Regele Carol II, 1936).
- Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Legii vechi și a celei nouă, ediția Sfântului Sinod (București: Tipografia Cărților Bisericești, 1914).
- Biblia sau Sfânta Scriptură, ediția Sfântului Sinod (București: EIBMO, 1966, 1975, 1982, 1988 sau 2010).
- *Septuaginta VI/2, Iezechiel.Suzana.Daniel.Bel și Balaurul*. Vol. coord. Cristian BĂDILIȚĂ, Francisca BĂLTĂCEANU, Monica BROȘTEANU, Ioan-Florin FLORESCU, București: Polirom, 2008.
- *The Holy Bible*. King James authorized version. Oxford: Oxford University Press, 1977.

II. Dicționare, enciclopedii, lexicoane, concordanțe, manuale, cărți de cult

- ABRUDAN, Dumitru, și Emilian CORNIȚESCU. *Arheologia biblică*. Ediția a 2-a. Sibiu: IBMO, 2002.
- ACHIMESCU, Nicolae. *Istoria și filosofia religiilor. Religii ale lumii antice*. București: Basilica, 2015.
- BAKER, D.R.E., Warren, Carpenter, Ph. D., Eugene, *The complete Word Study Dictionary Old Testament*, AMG's Word Study Series, AMG Publishers, Tennessee, 2003.
- BLAIKLOCK, Edward și HARRISON, Roland, *The New International Dictionary of Biblical Archaeology* (Grand Rapids: Zondervan Publishing House, 1983).
- BONDALICI, Dumitru. *Enciclopedia marilor personalități din Vechiul și Noul Testament*. Sibiu: Andreiana, 2010.
- BOTTERWECK G. Johannes, Helmer RINGREN, și Heinz-Josef, FABRY, ed. *Theological Dictionary of the Old Testament*. Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1997.
- BRIDGER, David. *The new jewish encyclopedia*. New York: Behrman house, Inc. Publishers.
- BROIMLEY, Geoffrey W. *The international standard Bible encyclopedia*. Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1986.
- CHEVALIER Jean, și Alain GHEERBRANT. *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, vol. 3. București: Artemis, 2009.
- CIUDIN Nicolae. *Studiul Vechiului Testament: Manual pentru seminariile teologice*. București: IBMO, 2002.
- COGGINS R.J., și J.L. HOULDEN, ed. *A dictionary of biblical interpretation*. London: SCM Press, 1990.

- COMAN, Ioan. *Patrologie*, vol. II. București: IBMO, 1985.
- COMAN, Ioan. *Patrologie*, vol. III. București: IBMO, 1988.
- CURTIS, Adrian. *Oxford Bible Atlas*. Oxford: Oxford University Press, 2007.
- DAVIS, John D. *The Westminster – Dictionary of the Bible*. Philadelphia: The Westminster Press, 1944.
- DAVY, Marie Madeleine. *Enciclopedia doctrinelor mistice*. 4 vol. Traducere de Constantin FĂGETAN, Cristian GAȘPAR, și Marius LAZURCA. Timișoara: Amarcord, 1997-2000.
- DAY, J. *Yahweh and the Gods and Goddesses of Canaan*, JSOTSup 265. Sheffield: Sheffield Academic Press, 2000.
- DOGARU, Vasile, și Neculai DORNEANU. *Concordanță biblică tematică*. Iași: Trinitas, 2000.
- DOUGLAS, J.D. *Dicționar biblic*. Traducere de Liviu POP și John TIPEI. Oradea: Cartea Creștină, 1995.
- DUMITRAȘCU Nicu, Constantin VOICU. *Patrologie – manual pentru Seminariile teologice*. București: IBMO, 2006.
- EINSPAHR, Bruce. *Index to Brown, Driver and Briggs. Hebrew and English lexicon of the Old Testament*. Chicago: Moody Press, 1976.
- EISSFELDT, Otto. *The Old Testament – An Introduction including the Acrophya and Pseudepigrapha, and also the also works of similar type from Qumran. The history of the formation of the Old Testament*, trans. Peter ACKROYD. New York: Harper and Row Publishers, 1965.
- ELIADE, Mircea, și Ioan CULIANU P. *Dicționar al religiilor*. București: Humanitas, 1996.
- FERGUSON, Sinclair B., și David F. WRIGHT. *New dictionary of theology*. Leicester: Innter-Varsity Press, 1988.
- FOUILLOUX Danielle, Anne LANGLOIS, Alice La MOIGNÉ, Françoise SPIESS Madeleine THIBAUT, și Renée TRÉBOUCHON. *Dicționar cultural al Bibliei*, traducere din limba franceză de Ana VANCU, stilizare Diana SIMIONESCU. București: Nemira, 1998.
- FREE Joseph P., și HOWARD Vos F.. *Archaeology and Bible History*. Grand Rapids, Mi.: Zondervan Publishing House, 1992.
- FREEDMAN, David Noel, ed. *The Anchor Bible Dictionary*. New York: Doubleday, 1992.
- FREEDMAN, David Noel. *Eerdman' Dictionary of the Bible*. Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co., 2000.
- FRIEDRICH, Keil Carl. *Manual of biblical archaeology*, translated by Peter CHRISTIE. Edinburgh: T&T, 1887.
- GAMBLE, Clive. *Archaeology: The Basics*. London: Taylor & Francis e-Library, 2001.
- GRANT, Frederick C., și ROWLEY H.H.. *Dictionary of the Bible*, second edition, original edition by James HASTINGS. Edinburgh: T&T Clark, 1963.
- HALLEY, Henry. *Manual biblic*. București: Door of hope, București, 1993.

- HARRIS, Robert Laird, Gleason Leonard ARCHER, și Bruce K. WALTKE. *Theological Wordbook of the Old Testament*, vol. I.. Chicago: Moody Press, 1980.
- HAYS, Daniel J., Scott DUVALL J., și Erwin PATE C.. *Dictionary of Biblical Prophecy and End Times*. Michigan, Grand Rapids: Zondervan, 2007.
- HENDRIKSEN, William; KISTEMAKER S. J.. *New Testament commentary : Exposition of the Gospel According to John*. Accompanying biblical text is author's translation. New Testament Commentary, Vol. 1-2. Grand Rapids: Baker Book House, 1953.
- HOFFMEIER, James K. *Arheologia Bibliei*. Oradea: Casa Cărții, 2009.
- JONES, Lindsay. *Encyclopedia of Religion. Second edition*, Vol. IV. New York: Macmillan Reference USA, Thomas Gale, 2005.
- KEEL, O. *Yahwe-Visionen und Siegelkunst: eine neue Deutung der Majestätsschilderungen in Jes 6. Ez 1 und 10 und Sach 4*, Stuttgarter Bibelstudien 84/85. Stuttgart: Katholisches Bibelwerk, 1977.
- KOHLENBERGER, John și SWANSON, James, *The Hebrew English Concordance to the Old Testament with the New International Version* (Michigan: Zondervan Grand Rapids, 1998).
- LAROUSSE, Jean, Cristophe ATTIAS, și Esther BENBASSA. *Dicționar de civilizație iudaică*. București: Enciclopedică, 1999.
- LAROUSSE, Jean. *Civilizații antice*. București: Enciclopedia Rao, 2008.
- LAROUSSE, Jean. *Din Antichitate până în Evul Mediu*. București: Enciclopedia Rao, 2003.
- LAWRENCE Paul. *Atlas de istorie biblică*. Oradea: Casa Cărții, 2007.
- LEON-DUFOR, Xavier *Vocabular de teologie Biblică*. București: Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice, 2001.
- LINDBLOM, J. *Prophecy in Ancient Israel*. Oxford: Blackwell, 1962.
- LONGTON, Joseph și POSWICK, Ferdinand, *Dicționar Enciclopedic al Bibliei*, ed. Dan Slușanschi. București: Humanitas, 1999.
- MIHĂILĂ, Alexandru. *În multe rânduri și în multe chipuri. O scurtă introducere ortodoxă în Vechiul Testament*. Iași: Doxologia, 2017.
- MIHĂLCESCU, Irineu. *Istoria sfântă a Vechiului Testament și a Noului Testament*. București: IBMO, 1944.
- MILLER, Madeleine S., & Lane MILLER J. *Harper's Bible Dictionary*. New York: Harper&Brothers Publishers, 1973.
- MITROFAN, Ioan. *Introducere în Vechiul Testament*. Cluj-Napoca, 2001.
- MOISA, Constantin. *Dicționar biblic*, vol.I. București: Stephanus, 1995.
- MYERS, Allen, *The Eerdmans Bible Dictionary*. Grand Rapids: Eerdmans, 1987.
- NEGEV, Avraham. *The Archaeological encyclopedia of the Holy Land*. New York: Prentice Hall Press, 1996.
- PRAGER, Viviane, coord. *Dicționar enciclopedic de iudaism*. București: Hasafer, 2000.

- PRELIPCEANU, Vladimir, Nicolae NEAGA, Gheorghe BARNA și Mircea CHIALDA. *Studiul Vechiului Testament*. Manual pentru Institutele Teologice. Ediția a 3-a. Cluj-Napoca: Renașterea, 2003.
- ROBINSON, Edward. *A hebrew and english lexicon of the Old Testament, including the Biblical Chaldee*, translated from latin of William G. Boston: Crocker and Brewster, 1836.
- ROBSON, J. *Word and Spirit in Ezekiel*, LHBOTS 447. New York: T&T Clark International, 2006.
- RUNES, Dagobert D. *Dicționar de iudaism*. București: Hasefer, 1997.
- TUELL. S. S., *Ezekiel*, New International Bible Commentary 15. Peabody, Mass.: Hendrickson, 2009.
- SAKENFELD, Katharine et al., *The New Interpreter's Dictionary of the Bible* (Nashille: Abingdon Press, 2008.
- SEMEN, Petre. *Arheologia biblică în actualitate*. Iași: Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, 1997.
- SEMEN, Petre. *Curs de Vechiul Testament*. Iași, 1995.
- SLUȘANSCHI, Dan. *Dicționar enciclopedic al Bibliei*. București: Humanitas, 1998.
- STĂNILOAE, Dumitru. *Teologie dogmatică ortodoxă*, vol. 2. București: IBMO, 1978.
- STRONG, James, *The Exhaustive Concordance of the Bible: Showing Every Word of the Test of the Common English Version of the Canonical Books, and Every Occurrence of Each Word in Regular Order*. Ontario: Woodside Bible Fellowship, 1996.
- SWANSON, James, *Dictionary of Biblical Languages With Semantic Domains: Hebrew (Old Testament)*. Oak Harbor: Logos Research Systems, 1997.
- TARNAVSCHI, Vasile. *Arheologia biblică*. Cernăuți: 1930.
- TAYLOR, J. B. *Ezekiel*, TOTC. London: Inter-Varsity Press, 1969.
- *The New Biblical Atlas and Scripture Gazetteer; with descriptive notices of the Tabernacle and the Temple*. Philadelphia: American Sunday School Union.
- TODORAN, Isidor, și Ioan ZĂGREAN. *Dogmatica ortodoxă. Manual pentru seminariile teologice*. Cluj-Napoca: Renașterea, 2000.
- TOFANĂ Stelian, *Introducere în Studiul Noului Testament. Vol III. Sf. Evanghelii după Luca și Ioan. Problema sinoptică*. Cluj-Napoca: Ed. Presa universitară clujeană, 2002.
- TOORN, Van tIer K., B. BECKING și P. W. van der HORST, eds., *Dictionary of Deities and Demons in the Bible*. 2d rev. ed. Leiden: Brill, 1998.
- TREFFRY, Diana. *Collins Concise Dictionary*. Glasgow: Harper Collins Publishers, 2000.
- VANHOOZER, Kevin J., ed. *Dictionary for theological interpretation of the Bible*. Grand Rapids, Michigan: Baker Academic, 2005.
- VILLER, Marcel, Charles Baumgartner, și André Rayez. *Dictionnaire de spiritualité – Ascétique et mystique*. Paris: Editions du Cerf, 1958.
- WIGGERMANN, F. A. M. *Mesopotamian Protective Spirits: The Ritual Texts*, Cuneiform

Monographs 1, Groningen: Styx Publications, 1992.

- WIGODER, Geoffrey. *Enciclopedia iudaismului*. București: Hasefer, 2006.